

عشق‌های نافرجام
بررسی تطبیقی آثار نظامی و شکسپیر

حانیه کریمی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	:	کریمی، حایه، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	:	عشق‌های نافرجام بررسی تطبیقی آثار خالصی و شکسپیر / حایه کریمی
مشخصات نشر	:	تهران: روزگار، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۸۰ ص.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۳۷۴-۳۹۵-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
موضوع	:	نظامی، الیاس بن یوسف، ۵۳۰؟ - ۶۱۴ م. - نقد و تفسیر
موضوع	:	شکسپیر، ویلیام، ۱۵۶۴ - ۱۶۱۶ م. - نقد و تفسیر
موضوع	:	عشق (عرفان) - مطالعات تطبیقی
موضوع	:	ادبیات تطبیقی
موضوع	:	عشق در ادبیات
رده بندی کنگره	:	۱۳۸۹ ۴۵۱/۹۱۶۴/۹۱۶۴ BP۲۸۶
ردمبندی دیویی	:	۲۹۷/۸۳
شماره کتاب‌شناسی ملی	:	۲۲۱۸۰۱۳

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

پژوهش امروز ایران

عشق های نافرجام

بررسی تطبیقی آثار نظامی و شکسپیر

حائیه کریمی

نشر روزگار

چاپ نخست: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: ایمان

نظارت چاپ: م.معینی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۴-۲۹۵-۹

مرکز پخش: حکایت قلم ۶۶۴۹۷۳۰۰

نشانی: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - مجتمع تجاری نشران - طبقه سوم - واحد ۳

شماره تماس: ۰۹۱۲۲۰۳۷۲۵۴-۶۶۹۵۳۶۲۵

www.roozegar.org

فهرست

۹	 مقدمه
۱۱	 پیش‌گفتار
	فصل اول
۱۳	 نظامی
۱۵	 ولادت و زندگی نظامی
۱۶	 خمسه نظامی
۱۷	 وفات نظامی
	فصل دوم
۲۱	 داستان خسرو و شیرین
	فصل سوم
۵۳	 شکسپیر
۵۴	 زندگی شکسپیر
۵۶	 آثار شکسپیر و تاریخ نگارش آن‌ها
۵۷	 مرگ شکسپیر
	فصل چهارم
۵۹	 اتللو
	فصل پنجم
۱۴۳	 رمثو و ژولیت
	فصل ششم
۲۳۷	 تحلیل و بررسی تطبیقی آثار
۲۳۹	 زبان و عناصر خیال در داستان‌ها

|| حانیه کریمی || ۸ || عشق‌های نافر جام ||

۲۴۳	تشابه در محتوای داستان‌ها
۲۴۴	نقش فرد مشاور در هر داستان
۲۴۵	اندرزها و آموزه‌های تربیتی
۲۴۸	مرگ دلدادگان
۲۵۰	قهرمانان داستان‌ها
۲۵۳	اهمیت ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی
۲۶۱	وفاداری و پایبندی به عهد و پیمان
۲۶۵	نقش حسد، بدبینی و کینه در داستان‌ها
۲۷۰	موارد دیگر
۲۷۵	منابع فارسی
۲۷۹	منابع لاتین

مقدمه

ادبیات تطبیقی، عبارت از بررسی و تحلیل پیوندها و همانندهای ادبیات مردمان و کشورهای گوناگون است. مطالعه تطبیقی ادبیات، همانند مطالعه تطبیقی ادیان، نسبتاً جدید است و ما پیش از سده نوزدهم میلادی نشانه‌های کمتری از آن را مشاهده می‌کنیم. هر چند گوته به ویژه‌ی تقریباً نزدیک به معنای آن یعنی ((welt literature)) یعنی ادبیات مشترک کشورهای مردمان اشاره کرده و طامس کارلایل از آن به ((ادبیات جهانی)) تعبیر کرده است (world literature) و چنین می‌نماید که هم دانشور و شاعر آلمانی و هم ادیب و نویسنده انگلیسی، بدین معنی علاقه داشته‌اند که روزی آثار ادبی عالم با هم سنجیده شوند و مراتب موافقت و مخالفت مندرجات آن‌ها با هم شناخته شود و این البته کاری بس پسندیده و در عین حال جهانی و بین‌المللی است.

در ایران یکی از نخستین کسانی که بدین کار دست زده‌اند، مرحوم علی اصغر حکمت است که پنج و بعداً ده داستان از شکسپیر را با سرودم‌های نظامی سنجیده و با نثری زیبا و آمیخته به شعر، آن‌ها را با هم مقایسه کرده است. مرحوم استاد مجتبی مینوی هم در پانزده گفتار (از اومیروس تا برنادشا) چاپ دانشگاه تهران، گاه‌گاهی چنین مقایسه‌هایی انجام داده است؛ هر چند که مقصود ایشان یک‌سره ادبیات تطبیقی نبوده است.

خانم حانیه کریمی نیز که از دانشجویان باذوق و صاحب قریحه است، اینک دست به کار مقایسه اتللو و رومتو و ژولیت شکسپیر با خسرو و شیرین نظامی زده و به‌ویژه در یافتن موارد مشابه اندیشه‌های ظریف دو شاعر بزرگوار انگلیسی

و ایرانی، به خوبی از عهده برآمده است و خواندن مثلاً صفحات ۸۳ تا ۱۴۳ و ۲۴۲ تا ۲۵۹ مهارت ایشان را در این مقایسه و آوردن متون مشابه و تقریباً یگانه از هر دو گوینده نشان می‌دهد.

ایشان از این ناتوان خواست چیزی -ولو مختصر- درباره این کار ارزشمند ایشان بنویسم. چون کار را زیر نظر اینجانب انجام داده‌اند، پذیرفتم و این چند سطر را نوشتم که البته نه معرف ایشان است و نه معرف کتابشان؛ اما توصیه‌ایست به خوانندگان گرامی که کار، خوب و دلپذیر است و مقایسه‌کننده در کار خود مهارت به خرج داده است و امیدوارم که در آینده از ایشان کارهای بیشتری از این دست ببینیم و بخوانیم:

می‌کند حافظ دعایی بشنو آمینی بگو!

دکتر علی اصغر حلبی

تهران- ۱۳۸۹/۱۰/۹ ه. ش

به نام آن‌که هستی نام ازو یافت
 فلک جنبش زمین آرام ازو یافت
 خدایی کافرینش در سجودش
 گواهی مطلق آمد بر وجودش

ادبیات کلامی مخیل است که واقعیات و مسائل زندگانی را با بیانی شیوا و به گونه‌یی نو، بیان می‌کند تا تأثیر بیش‌تری بر مخاطب بگذارد. کتاب حاضر مجموعه‌یی است گردآوری شده از چند اثر بزرگ ادبی جهان و مقایسه آن‌ها با یکدیگر. یکی منظومه‌ی زیبا و دلنشین خسرو و شیرین از نظامی، شاعر توانای قرن ششم و دیگر دو نمایش‌نامه به نام‌های اتللو و رومئو و ژولیت از آثار با شکوه شکسپیر، شاعر و نویسنده چیره دست قرن شانزده و هفده میلادی.

خسرو و شیرین یکی از قدیم‌ترین داستان‌های روایی و عاشقانه ادب پارسی است که حکیم، ابوالقاسم فردوسی، در شاهکار خود، آن جا که روایتی از فرمانروایی پرویز، پدر خسرو و پس از آن خسرو، نقل می‌کند، به آن اشاره می‌نماید ولی رابطه خسرو و شیرین را به صورت عشقی پر حرارت نمی‌دوراند.

نظامی این داستان و رابطه خسرو و شیرین را، آن‌چنان پر شور و عاشقانه بیان می‌کند که در آن خسرو برای خاطر عشق، شوکت و جلال خسروانه‌اش را زیر پا می‌گذارد و شیرین برای خاطر عشق، در پای محبوب جان می‌بازد.

با نگاهی به داستان خسرو و شیرین و نمایش‌نامه اتللو درمی‌یابیم که عشقی شبیه به عشق خسرو و شیرین بین شخصیت‌های اصلی این تراژدی عاشقانه یعنی اتللو و دسدمونا برقرار است و در نمایش‌نامه رومئو و ژولیت نیز شاهد رابطه عاطفی و عاشقانه عمیقی میان این دو دل‌داده هستیم. هم‌چنین در هر يك از این

داستان‌ها، عناصری وجود دارند که حوادث مشابهی را خلق می‌کنند و در هر سه داستان، پایانی شبیه به یکدیگر را مشاهده می‌کنیم.

ادبیات بازتاب زندگانی انسان‌هاست و به وسیله آن، والاترین و ژرف‌ترین احساسات و اندیشه‌های بشری جلوه‌گر می‌شوند. یک اثر ادبی، کتاب اخلاق نیست که به‌صورتی مستقیم، مخاطب را نصیحت کند و درست را از نادرست باز نماید. بلکه از شیوه‌های غیر مستقیم سود می‌جوید و راز تأثیر شگرف آن در همین است. بنابراین یک اثر ادبی باید به‌صورتی کلی نگریسته شود و به پیام اصلی آن توجه گردد. باید دانست که جزئیات فقط در پرتو کلیت و پیام اصلی اثر، معنی و مفهوم واقعی خود را باز می‌یابند و ارزیابی می‌شوند.

در کتاب حاضر، منظومه‌ی خسرو و شیرین، به صورت داستانی منثور، برگردانده شده و نمایش‌نامه‌های اتلاو و رومئو و ژولیت به صورت رمان بازنویسی شده‌اند. هر کدام از این داستان‌ها با ابیاتی متناسب از خسرو و شیرین ممزوج شده‌اند تا علاوه بر بررسی، مقایسه و تحلیل داستان‌ها، نوعی از تطبیق ظاهری و معنایی آن‌ها با یکدیگر نیز به نمایش گذاشته شده باشد. هم چنین سعی شده با بررسی و تحلیل آثار ذکر شده، به بیان ویژگی‌ها، شباهت‌ها و تفاوت‌های دروغ‌پایه‌ی آن‌ها، پرداخته شود و این مسأله که همه فضایل و ارزش‌های اخلاقی نزد همه انسان‌ها، چه در مشرق زمین و چه در مغرب زمین، مشترک و قابل احترام است، از طریق همین آثار، اندکی نمایانده شود.

در پایان از اساتید گرانقدرم جناب آقای دکتر حلبی و سرکار خانم دکتر احمدسلطانی که با دانش ارزشمند خویش، مرا یاری کردند، هم چنین خواهر عزیزم سرکار خانم فاطمه کریمی که در زمینه بررسی روانشناختی داستان‌ها کمک‌های بسیاری به اینجانب نمودند تشکر و قدردانی کرده و موفقیت و سرفرازی روز افزون ایشان را از خداوند متعال خواستارم.